

Museovirasto

Museoviraston kiertue: Kulttuuriperintö ja kestävä matkailu 2024

Rautjärvi 4.4.2024

Lahti 10.4.2024

Kuopio 6.5.2024

Seinäjoki 6.6.2024

Ylivieska 7.6.2024

Pori 17.9.2024

Kulttuuriperintöstrategia
2023-2030:

Kulttuuriperintöä syntyy
ihmisen toiminnan tuloksena
ja vuorovaikutuksessa
ympäristön kanssa. Se
kertoo arvojen, uskomusten,
tietojen, taitojen ja
perinteiden muutoksesta.
Kulttuuriperintö voi olla
aineellista, aineetonta tai
digitaalista. Kulttuuriperintöä
uudistetaan, säilytetään ja
siirretään tuleville
sukupolville.

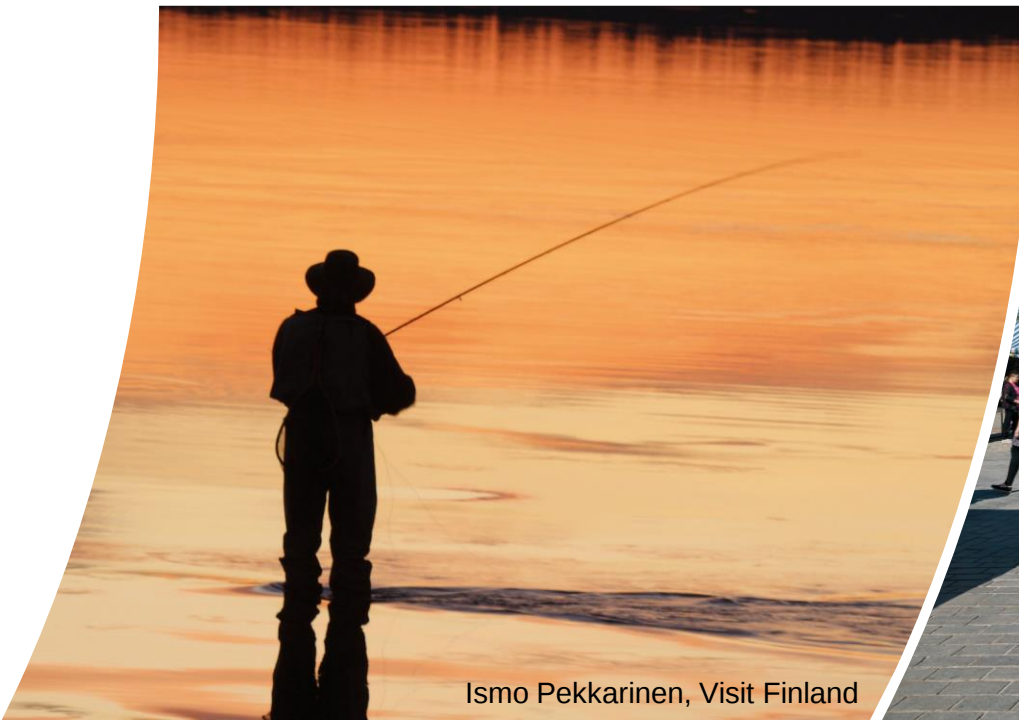
Museovirasto

Harri Tarvainen, Visit Finland

Juho Kuva, Visit Finland

Ismo Pekkarinen, Visit Finland

Juho Kuva, Visit Finland

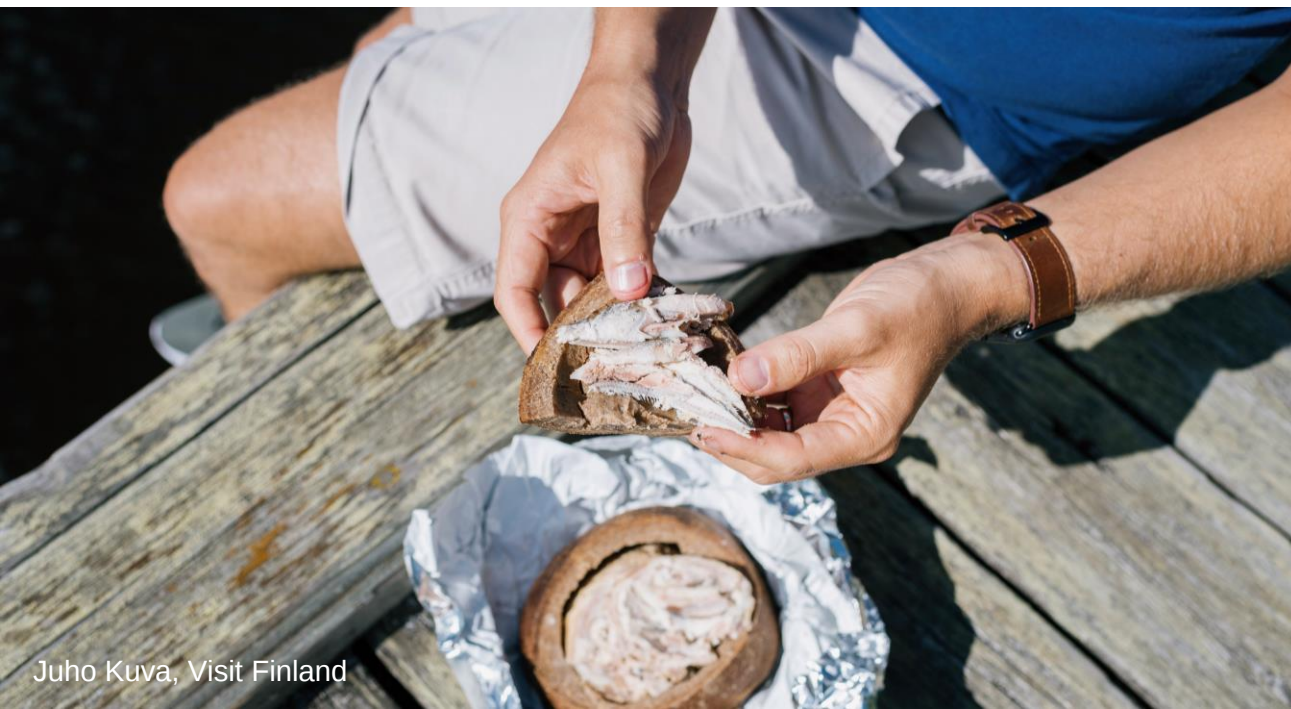
Eero Vilmi, Vastavalo

Martti Jokinen, Rakennushistorian
kuvakokoelma, Museovirasto

Kulttuuri- ja kulttuuriperintömatkailun potentiaali

- Euroopan matkailusta noin 40 % on kulttuurimatkailua*
- Kotimaanmatkailu: halukkuus käyttää aikaa ja rahaa kulttuuriperintömatkailuun oli noussut 10 prosenttiyksikköä vuodesta 2017**
- Visit Finlandin vapaa-ajan matkailijoiden segmentointimalli:
 - Culture Traveller: arkkitehtuuri, design, moderni taide, musiikki, teatteri, historialliset nähtävyydet, uskonnolliset kohteet
 - Lifestyle Traveller: paikallinen elämäntapa, vuorovaikutus paikallisten kanssa, maaseudun löytämättömät kohteet, alkuperäiskulttuurit

Juho Kuva, Visit Finland

Museovirasto

Kestävä matkailu

Ekologinen ulottuvuus:

esim. hiilijalanjäljen pienentäminen (ruoka, jätteet, vedenkulutus, energian käyttö), ympäristöjärjestelmä välineenä

Sosiaalinen ulottuvuus:

esim. avoin yhteistyö, paikallisyhteisön kunnioittaminen ja osallistaminen, kävijähallinta

Kulttuurinen ulottuvuus:

esim. Paikallisen kulttuuriperinnön suojelu ja vaaliminen, kulttuurisen omimisen välttäminen, mahdollisuus kulttuurisen identiteetin rakentamiseen

Taloudellinen ulottuvuus:

esim. Paikalliset hyötyvät toiminnan tuotoista, paikallisten työllistäminen

- Seuranta ja jatkuva kehittäminen
- Kilpailuvaltti

Museovirasto

Päivän ohjelma

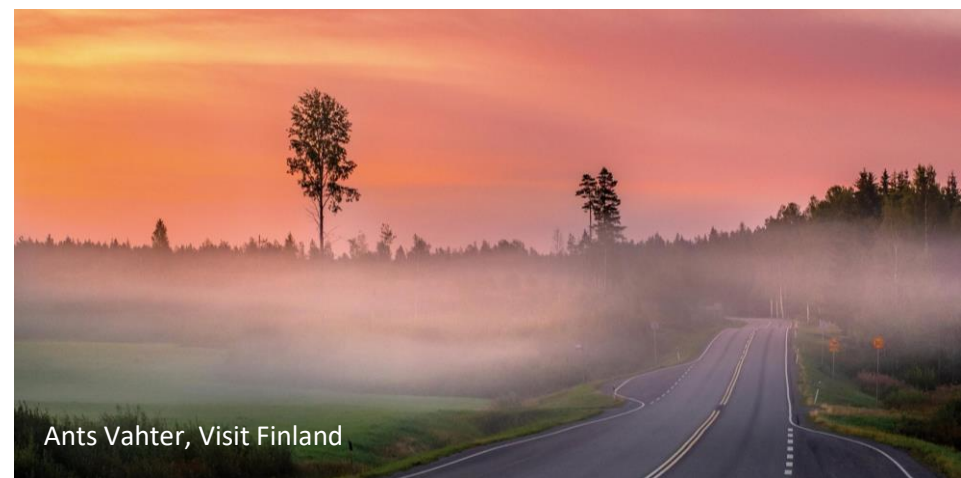
- Unescon maailmanperintösopimus, Leena Marsio, Museovirasto
- Aineeton elävä kulttuuriperintö alueiden voimavarana, Leena Marsio, Museovirasto
- Kulttuurireitit matkailun ja kulttuuriperinnön yhteistyön kehittämisen välineenä, Anni Alho, Museovirasto
- Euroopan kulttuuriperintötunnus, Leena Marsio, Museovirasto
- Iltapäiväkahvi
- Kipinäpuheenvuorot: Kirjailija Minna Kettunen, Väärnin pappila, Lapinlahti, Museotoimenjohtaja Hanna-Kaisa Melaranta, Varkauden museokeskus Konsti
- Työpajat pienryhmissä: Kulttuurimatkailun potentiaali Pohjois-Savossa
- Keskustelun purku
- 16:00 Tilaisuus päättyy

Museovirasto

Jouni Lappi, Pyhän Olavin merireitti

Ants Vahter, Visit Finland

Tarja Hoikkala, Vastavalo

Maailmanperintösopimus

UNESCO:n yleissopimus
maailman kulttuuri- ja luontoperinnön suojelemisesta

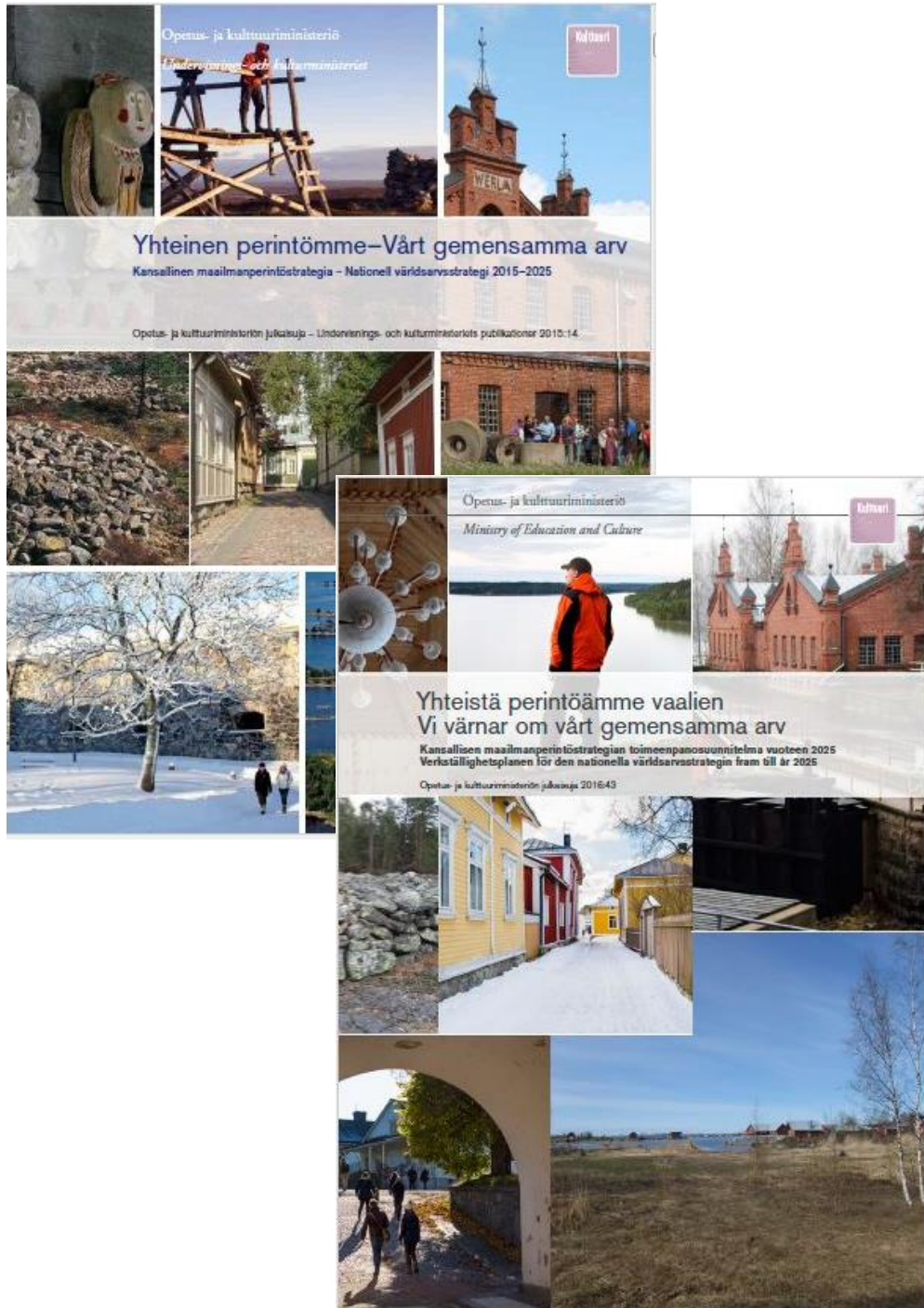
Erikoisasiantuntija

Stefan Wessman

Museovirasto

Maailmanperintösopimus

- Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi on Unescon vuonna 1972 hyväksymä kansainvälinen sopimus.
- Sopimuksen lähtökohtana on maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön säilyminen tuleville sukupolville.
- Maailmanperintösopimuksen tavoitteena on kansojen välisen yhteistyön avulla tunnistaa, vaalia, säilyttää ja esitellä maailman keskeistä kulttuuri- ja luonnonperintöä.
- Maailmanperintö on koko ihmiskunnan yhteistä pääomaa, ja siten sen suojelu on kaikkien valtioiden asia.
- Sopimuksen on ratifioinut 195 valtiota

Maailmanperintösopimus Suomessa

- Suomi liittyi sopimukseen 1987
- Suomessa maailmanperintötoiminnassa ovat keskeisesti mukana Opetus- ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö, Museovirasto, maailmanperintökohteiden omistajat ja hoitokunnat sekä Suomen ICOMOS
- Suomen ensimmäiset maailmanperintökohteet Vanha Rauma ja Suomenlinna 1991
 - Petäjäveden vanha kirkko (1994)
 - Verlan puuhiomo ja pahvitehdas (1996)
 - Sammallahdenmäen pronssikautinen hautaröykkiöalue (1999)
 - Struven astemittausketju (2005)
 - Merenkurkku (2006)

Maailmanperintöluettelo

- UNESCO ylläpitää ns. Maailmanperintöluetteloa kohteista.
- Maailmanperintöluettelossa on tällä hetkellä 1199 kohteita 168 valtiosta.

Miten valitaan maailmanperintökohteet?

- Valtio tekee esitykset
- Valtion aieluettelo – päivitetään 10v. välein (päivitetty viimeksi 2021)
 - The Architectural Works of Alvar Aalto - a Human Dimension to the Modern Movement
 - The Ringed Seal Archipelagos of Lake Saimaa
- Museovirasto tekee OKM:n pyynnöstä esitykset Maailmanperintökomitealle

unesco

Maailmanperintökohde

Vahva brändi

- Näkyvyyttä
- Haasteet
 - Ilmastonmuutos
 - Turismi
 - Hallitsematon kehitys

Venetsia, Italia

https://en.wikipedia.org/wiki/Giza_pyramid_complex

https://en.wikipedia.org/wiki/Giza_pyramid_complex

Mitä hyötyä on tästä muille?

- Maailmanperintökohteet toimivat suunnannäyttäjinä muulle kulttuuriperinnölle – mikä on myös maailmanperintökohteiden tarkoitus
- Hyviä käytäntöjä/esimerkkejä, joita voidaan soveltaa muualla
- Kestävä matkailu on yksi Unescon Maailmanperintökeskuksen painopistealueista – Suomen kohteet ovat olleet mukana pilottihankkeessa
- <https://museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/Kestava-matkailu-maailmaperintokohteissa-2023-MV-tulostukseen.pdf>

Maailmanperintökeskus

unesco

World Heritage Convention

[Help preserve sites now!](#)

[Explore UNESCO](#)

[English](#)

[Stefan.Wessman&# ...](#)

[Our expertise](#)

[The List](#)

[Activities](#)

[Partnerships](#)

[Publications](#)

Activites

The World Heritage Centre is at the forefront of the international community's efforts to protect and preserve.

[Browse all activities](#)

World Heritage Canopy

Heritage Solutions for Sustainable Futures

[Browse case studies](#)

Featured Activities

[Indicators Culture|2030](#)

[World Heritage Cities Programme](#)

[Recommendation on the Historic Urban Landscape](#)

[Cultural Landscapes](#)

[Capacity Building](#)

[Category 2 Centres](#)

Natural World Heritage

[Climate Change and World Heritage](#)

[World Heritage Marine Programme](#)

[World Heritage and Biodiversity](#)

[Corporate sector and the World Heritage 'no-go' commitment](#)

[Reducing Disasters Risks at World Heritage Properties](#)

[World Heritage and Indigenous Peoples](#)

[World Heritage Education Programme](#)

[World Heritage Volunteers Initiative](#)

[World Heritage and Sustainable Development](#)

[Sustainable Tourism Programme](#)

[World Heritage Programme for Small Island Developing States \(SIDS\)](#)

[Initiative on Heritage of Religious Interest](#)

Kiitos!

Stefan.wessman@museovirasto.fi

Puh. +358 295 33 6256

- All photos except Giza photos on dia 5-6 courtesy of UNESCO

Elävä aineeton kulttuuriperintö alueiden voimavarana

Leena Marsio
erikoisasiantuntija

Museovirasto
Museiverket

e/ä v ä
PERINTÖ

Unescon yleissopimus
aineettoman kulttuuriperinnön
suojaamisesta

Aineeton kulttuuriperintö = elävä perintö

- käytäntöjä, kuvauksia, ilmauksia, tietoa, taitoja sekä niihin liittyviä välineitä, esineitä ja kulttuurisia tiloja
- yhteisöt, ryhmät ja yksilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään
- siirtyy sukupolvelta toiselle
- yhteisöt ja ryhmät luovat jatkuvasti uudelleen suhteessa ympäristöönsä, luontoon ja historiaan
- luo tunteen identiteetistä ja jatkuvuudesta

Elävä kulttuuriperintö
Intangible Cultural Heritage
Living Heritage
Levande traditioner

Kuva: Tarja Tupala

- Juhlat ja tavat
- Musiikki ja tanssi
- Esittävät taiteet
- Suullinen perinne
- Käsityötaidot
- Ruokaperinteet
- Pelit ja leikit
- Luonto ja maailmankaikkeus

ELÄVÄN PERINNÖN WIKILUETTELO

Tällä sivustolla esitellään esimerkkejä elävästä perinnöstä Suomessa. Elävää kulttuuriperintöämme tunnistetaan ja tallennetaan osana Une aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimusta. Sivuston sisällöt ovat yhteisöjen tuottamia ja sitä ylläpitää Museovirasto.

Tule mukaan tekemään perinne näkyväksi ja ilmoita ilmiö yhteiseen wikiluetteloon. Tehdään yhdessä, vaalitaan ja siirretään eteenpäin.

Tervetuloa talkoisiin!

Elävän perinnön kansallinen luettelo

juhlalat ja tavat

musiikki ja tanssi

esittävät taiteet

suullinen perinne

käsityötaidot

ruokaperinteet

Elävän perinnön wikiluettelossa jo 240 esimerkkiä 400 eri taholta!

Pohjois-Savo:

Kalakukko, kaskiviljely,
körttiveisuu, mykyrokka,
posetiivin soittaminen,
Rautalammin pestuumarkkinat,
Snellmanin patsaalla käynti

Suomi nyt!

- Elävän perinnön wikiluettelossa **240 artikkelia 400 taholta**
- Kansallisessa luettelossa **86** kohdetta (haku 2026)
- Suomen aineettomat **Unesco-kohteet**
 - Saunakulttuuri Suomessa (2020)
 - Kaustislainen viulunsoitto (2021)
 - Pohjoismainen limisaumaveneperinne (2021)
 - Käsinvalmistettuun lasiin liittyvä tietotaito (2023)
 - Tornionjoen lippokalastuskulttuuri (2026?)

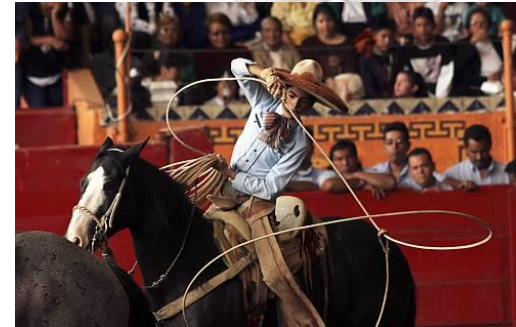
Kansainväliset aineettoman kulttuuriperinnön luettelot

1. Ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luettelo (611 kohdetta)
2. Kiireellistä suojelua vaativan aineettoman kulttuuriperinnön luettelo (82 kohdetta)
3. Parhaiden suojelukäytäntöjen rekisteri (37 kohdetta)

Kansainvälisillä luetteloilla tuodaan näkyvyyttä elävälle perinnölle

Luetteloissa on jo 730 kohdetta 145 maasta, lista täydentyy vuosittain

<https://ich.unesco.org/en/lists>

Mitä elävää perintöä on teidän kunnassa ja maakunnassa?

- Euran rinkilät
- Unikeonpäivä Naantalissa
- Joulurauhan julistus Turussa
- Tornionjoen koskikalastuskulttuuri
- Mikkelin markkinat
- Nivalan kapinaviikot
- Leimarit Tampereella
- Raumalainen pitsinnypläys

e/ävä
PERINTÖ

Mitä elävä perintö voi antaa alueelle/kunnille?

ISO KUVA:

- yhteisöllisyys ja osallisuus
- identiteetin vahvistaminen
- hyvinvointia
- sukupolvien yhteistyö
- taitojen oppiminen
- moninaisuuden tunnistaminen
- kestävyys ja resilienssi
- tulevaisuusnäkökulma

MUTTA MYÖS...

- Vaikuttavuutta: mikä tässä ajassa ihmisille merkityksellistä!
- tunnettuutta ja omaleimaisuutta
- hankkeita ja rahoitusmahdollisuuksia
- Matkailijoita ja kesäasukkaita

Teemoja

- Vastuullisuuden peruspilarit
- Aitous kannattelee
- Yhteistyö on voimavara
- Matkailijasta osa tarinaa
- Sitouttavaa osallistamista
- Digitaalisuus ja jatkuvuus

- Elävän perinnön tuotteistamisen polku
- Uhkia ja ratkaisuja
- Case-esimerkit

Elävä perintö ja kestävä matkailu

- ELÄVÄ aineeton kulttuuriperintö
- yhteisöt työn ytimessä – yhdessä yhteisöjen kanssa
- Suojella ja vaalia = tukea monin eri tavoin elinvoimaisena säilymistä (vahvistaminen, elvyttäminen, koulutus, tallentaminen, tutkiminen...)
- Kestävyys ja vastuullisuus: kaikki neljä ulottuvuutta
 - kontekstin häviäminen: elävää perintöä tulee suojella niin, että se on merkityksellistä perinteen harjoittajille
 - "Aitous": elävä perintö muuttuu jatkuvasti, ei ole oikea tai väärää tapaa, kunhan se on merkityksellinen kantajalleen
 - Kaupallistaminen: monet elävän perinnön ilmiöt ovat riippuvaisia tuotteistamisesta, mutta tehtävä yhdessä yhteisöjen kanssa perinteen luonnetta kunnioittaen

Ota työkalut käyttöön!

ELÄVÄN PERINNÖN WIKILUETTELO

Kestävän kehityksen kompassi

elävä
PERINTÖ
INSPIRAATIOKORTIT

Kansallismuseo oli näyttämönä kahdellekymmenelle tarinapajalle Kalevalan päivän aattona vuonna 2019. *Jatka tarinaa*-tapahtumassa tarinoitiin eri puolilla museota lukuisissa tarinapajoissa, joissa kerrottiin niin rakkaudesta, perheestä, esineistä, taidoista kuin noloista tilanteista – koko ihmiselämän kirjosta. Osana Unescon sopimusta perustettu suullisen perinteen rinki järjesti tapahtuman yhteistyössä Kansallismuseon ja **Museoviraston** kanssa. Tapahtumaan liittyi myös #jatkatarinaa-kampanja ja työpajaohjeistus videoineen hyödynnettäväksi muualla Suomessa. Erityisesti kouluille tehtiin livestriimattu opastus museon aarteiden äärelle Kalevalan näkökulmasta.

Kiitos! Tack!

**Museovirasto
Museiverket**

Leena.Marsio@museovirasto.fi
www.aineetonkulttuuriperinto.fi
<https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>

Museovirasto

Euroopan neuvoston kulttuurireitit matkailun ja kulttuuriperinnön yhteistyön kehittämisen välineenä

Anni Alho, Museovirasto

Kulttuuriperintö ja kestävä matkailu

Kuopio 6.5.2024

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

Euroopan neuvoston kulttuurireitit

- Vähintään **kolmea maata** yhdistäviä temaattisia Euroopan neuvoston sertifioimia kulttuuriperintöyhteistyöverkostoja/reittejä
- 47 sertifioitua reittiä, teemoja esim. teollinen perintö, sotahistoria, arkkitehtuuri, pyhiinvaellusreitit, sadut, gastronomia
- Reiteissä jäsenenä esim. kulttuuriperintökohteita, museoita, matkailuyrityksiä, korkeakouluja, kuntia, yhdistyksiä jne.
- Ruohonjuuritason kulttuuriperintö- ja kulttuurimatkailuyhteistyötä

Museovirasto

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

Mitä reittiverkostot tekevät?

- Kestävän kulttuurimatkailun kehittäminen
- Reitin teeman linkittäminen nykykulttuuriin ja taiteeseen
- Tieteellinen toiminta
- Tietoisuuden lisääminen yhteisestä monimuotoisesta eurooppalaisesta historiasta, muistista sekä kulttuuriperinnöstä
- Kulttuuriperintökasvatus nuorille ja lapsille, nuorisovaihdot

Museovirasto

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

Kulttuurireittitoiminta, miksi?

- Väline matkailu ja –kulttuurialan yhteistyön kehittämiseksi
- Reittiyhteistyö mahdollistaa tuotteistamisen ja tuotekokonaisuuksien rakentamisen yhdessä
- Ristiinmarkkinointi, näkyvyys
- Selkeä suunta ja struktuuri yhteiselle tekemiselle (säännöllinen auditointi)
- Väylä kansainvälistymiseen
- Eurooppalainen ulottuvuus, miten alueellinen kulttuuriperintö linkittyy laajempaan eurooppalaiseen historiaan?
- Kansainvälinen yhteistyön ja vuoropuhelun lisääminen sekä ymmärryksen laajentaminen monimuotoisesta yhteisestä kulttuuriperinnöstä

Miten mukaan?

- **Uuden reitin kehittäminen**, sertifiointi vuosittain TAI
- **Sertifioituun reittiin liittyminen**
- Reittiteemoja Suomessa:
 - Alvar Aalto, Lauluperinne, Saunakulttuuri, Pyhä Olavi, Teollinen perintö, Esihistoriallinen kalliotaide, Sotahistoria, Rautaesirippureitti (Eurovelo 13)
 - Yksittäisiä jäseniä myös Viikinkireitissä, Impressionismireitissä, Hansareitissä ja Satureitissä
- Potentiaalisia teemoja:
 - Metsäkulttuuri, Vedenalainen perintö
 - Reitti rakenteilla: Urheiluperinne, majakat

Museovirasto

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

Euroopan Kulttuuriympäristöpäivät, European Heritage Days

- Laajin yleisötapahtumien kokonaisuus Euroopassa, kymmeniätuhansia tapahtumia, miljoonia osallistujia.
- Euroopan neuvoston ja Euroopan komission yhteinen ohjelma
- Kulttuuriympäristöpäivien teemana **2024 Reitit ja risteykset, väylät ja verkostot**
- Järjestä yleisötapahtuma ja tee ilmoitus kulttuuriympäristöpäivien tapahtumakalenteriin
- Jaa somessa #Kulttuuriympäristöpäivät, #EuropeanHeritageDays

Museovirasto

Kiitos!

Lisätietoja:

Anni.alho@museovirasto.fi

<https://www.coe.int/en/web/cultural-routes>

Kulttuurireittien uutiskirjeen tilaus:

<https://kulttuurireitit-uutiskirje.museovirasto.fi/>

Museovirasto

Cultural route
of the Council of Europe
Itinéraire culturel
du Conseil de l'Europe

EUROOPAN
KULTTUURIPERINTÖTUNNUS

Leena Marsio, erikoisasantuntija
Museovirasto

Euroopan kulttuuriperintötunnus

- **Euroopan unionin alainen** kulttuuriperintötoimi
- Tavoitteena lisätä Euroopan kansalaisten tietämystä Euroopan historiasta ja unionin rakentamisesta sekä yhteisestä, monimuotoisesta kulttuuriperinnöstä
- Tunnuksia kohteille, joilla on **symbolista eurooppalaista arvoa** ja merkittävä asema Euroopan historiassa ja kulttuurissa ja/tai unionin rakentamisessa
- Vuodesta 2014 alkaen jaettu **60 kohteelle 20 maassa**
- Luettelo kasvaa joka toinen vuosi:
haku 12.6.2024 mennessä

Tunnusta voidaan hakea

- muistomerkeille
- luontokohteille, vedenalaisille tai arkeologisille kohteille sekä teollisuus- tai kaupunkikohteille
- kulttuurimaisemille
- historiallisille paikoille
- kulttuurituotteille ja -esineille (joilla on taiteellista, historiallista tai arkeologista arvoa tietylle maalle) sekä
- tiettyyn paikkaan liittyvälle aineettomalle perinnölle (esim. suullinen perinne, rituaalit ja esittävät taiteet), nykyajan kulttuuriperintö mukaan lukien.
- Myös ylirajaisille sekä kansallisille temaattisille kohteille

Pan-European memorial picnic, Unkari
Kuva: EU-EAC / Luc Dumoulin

1 Krapinan neandertalinihmisen löytöpaikka (Krapina, Kroatia)

2 Antiikin Ateenan keskusta (Kreikka)

3 Carnuntumin arkeologinen puisto (Carnuntum, Itävalta)

4 Clunyn luostari (Ranska)

5 Premyslidien linna ja arkkihiippakunnan museo (Olomouc, Tšekki)

6 Aragonian kruunun arkistot (Barcelona, Espanja)

7 Suurkillan talo (Tallinna, Viro)

8 Sagresin niemeke (Portugali)

9 Coimbran yliopiston kirjasto (Portugali)

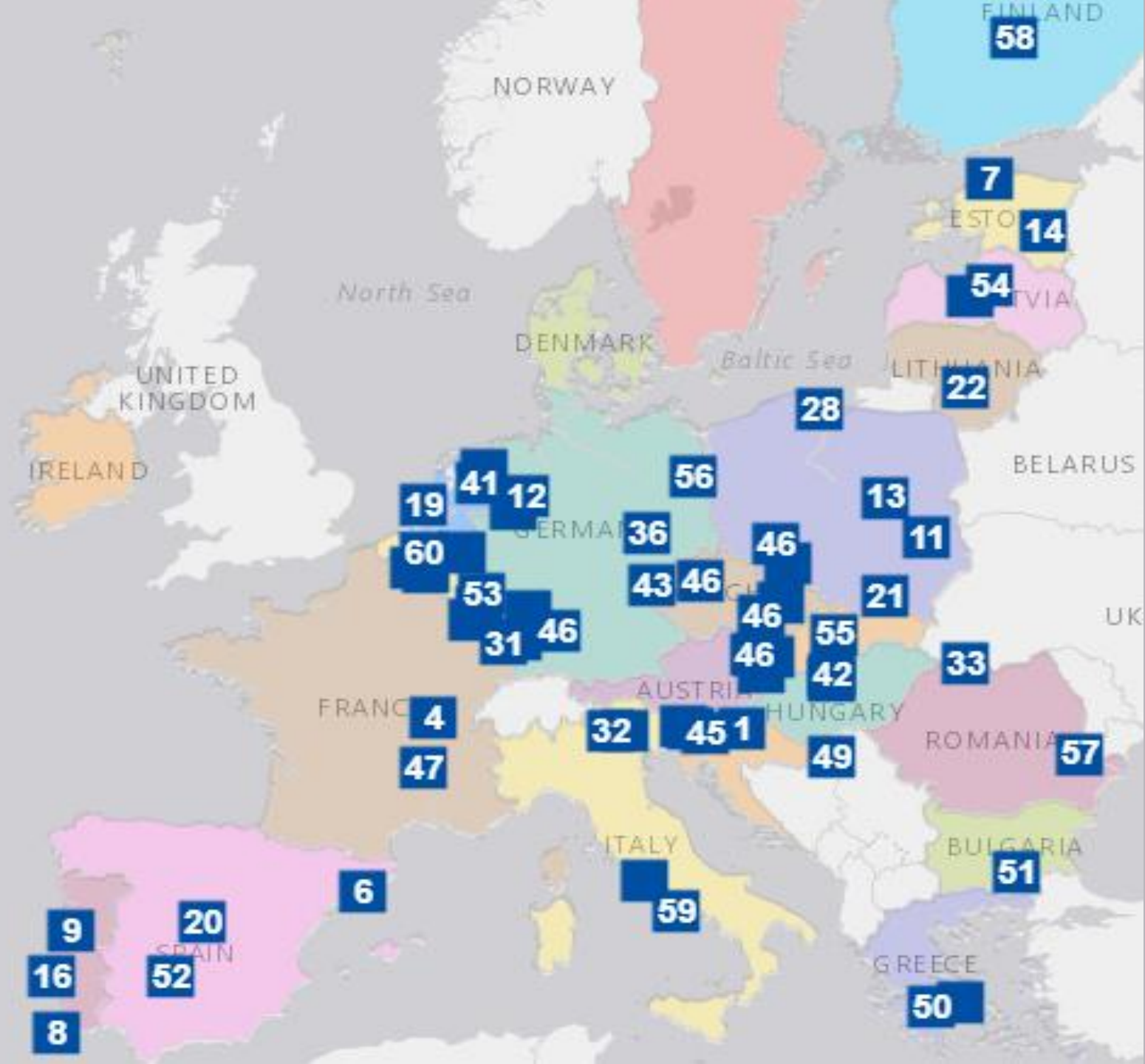
10 Keisarillinen palatsi (Wien, Itävalta)

11 Lublinin unioni (Puola)

12 Westfalenin rauha – Münster ja Osnabrück (Saksa)

the heart of ancient athens
historic centre of turaida
almadén mining park
village of schengen
peace palace in hague
archaeological park carnuntum
world war i eastern front cemetery no. 123
general library of the university of colimbra
seminaarimäki campus archaeological site of nemea
archive of the crown of aragon
underwater cultural heritage of the azores
european district of strasbourg
the three bothers in riga
living heritage of szentendre
archaeological area of ostia antica
the imperial palace vienna
leipzig's musical heritage sites
historic ensemble of the university of tartu
charter of law abolition of the death penalty
palace of the european commission
abbey of cluny

Euroopan kulttuuriperintötunnuksen kriteerit

1. **Eurooppalainen merkitys:** vetovoima ylittää kansalliset rajat; kohteen asema ja merkitys Euroopan historiassa (tapahtumat, henkilöt, aatteet); merkitys EU:n yhteisten arvojen kehittämisessä
 2. **Hanke** tämän eurooppalaisen ulottuvuuden edistämiseksi: mm. viestintä erityisesti nuorille, monikielisyys, kiinnostavuuden lisääminen Euroopan mittakaavassa
 3. **Kohteet hyvät toiminnalliset valmiudet:** Kohteen säilyttäminen ja siirtäminen tuleville sukupolville varmistettu, kävijäpalvelut, viestintästrategia, nuoret kohderyhmänä, kestävä matkailu
- **Jyväskylän yliopisto ja tasa-arvoinen koulutus (2022)**
 - **Kalevala – elävä eepos (2024?)**

Hakuprosessi Suomessa

- Kansallisen aietason aiehaku joka 2. vuosi
- Valintaprosessissa mukana Museovirasto, kulttuuriperintötunnuksen ohjausryhmä ja OKM
- Tulokset alkusyksyllä 2024, hakemus Euroopan komissioon 02/2025
- Eurooppalainen raati tekee ehdotuksen valittavista kohteista, päätöksen tekee Euroopan komissio
- Haku 12.6.2024 mennessä, (n. 4 sivua suomeksi), webinaari hakijoille 20.5 klo 10-12

EUROOPAN KULTTUURIPERINTÖTUNNUS

Leena Marsio@Museovirasto.fi
www.kulttuuriperintötunnus.fi

Työpaja: Kulttuurimatkailun potentiaali Pohjois-Savossa

- Jakaudutaan pienryhmiin. Esittele itsesi ja kerro mitä uusia ajatuksia esitykset herättivät. Kirjaa ensin 5 min omia ajatuksia aiheesta. Valitkaa kirjuri, joka kirjaa keskeiset ajatukset ylös.
- 1. Minkälaisia kiinnostavia aineellisia ja aineettomia kulttuuriperintökohteita ja -ilmiöitä maakunnasta löytyy?** Missä näistä on kehityspotentiaalia? Miten kohteita voisi kehittää kulttuuriperinnön näkökulmasta? Valitkaa kaksi potentiaalisinta kehityskohdetta muille esiteltäväksi.
 - 2. Millä tavalla tänään esiteltyjä sopimuksia/työkaluja/aloitteita voisi paremmin hyödyntää tällä alueella?** Minkälaista hankkeistusta ja tuotteistusta aloitteiden ympärille voisi rakentaa? Minkälaista yhteistyötä tämä voisi synnyttää alueella tai maakunnan rajojen yli? Huomioi kestävän matkailun näkökulma. Valitkaa kaksi kehityskelpoisinta muille esiteltäväksi.